

עקידת יצחק, עקידת שרה

שרה אמנו, הנותנת את שמה לפרשה, מסמלת את האמהות, בכמיהתה לבן ובאהבתה אותו עד מוות. על פי המדרש מבטאת שרה גם את התפילה והאהבה לאמהות עצמה, ומכאן שעל פי המדרש יחד עם שרה נתברכו בפרי בטן, כל העקרות, לומר לנו שהשמחה לא תהיה שלימה אלא אם שותפים בה כולם: "היא ששרה אומרת "צַחֵק עֲשֵׂה לִי אֶ-לֵהִים כָּל הַשְּׂמֵעַ יִצְחָק לִי" (בראשית כא, ו). זהו צחוק של שמחה, וכל השומע יזכה לשמוח איתה.

* * *

פרשת 'חיי שרה' מספרת על מותה של שרה. לטקסט המקראי הקצר מוסיפים חז"ל מדרש מופלא לפיו שרה מתה כשנודע לה על עקדת בנה. למדרש זה יש נוסחים שונים, הנועז בהם הוא התיאור לפיו יצחק עצמו מספר לאמו את סיפור העקדה. הכל עבר, בנה עומד לפניו, ולמרות זאת אין בכוח לבה להחזיק מעמד: "וכשבא [יצחק] אל אמו אמרה לו 'היכן היית, בני?' אמר לה: 'נטלני אבא והעלני הרים והורידני גבעות והעלני להר אחד ובנה מזבח וסדר מערכה ועקדני עליו ונטל מאכלת לשוחטני אלו לא בא מלאך אחד מן השמים... כבר הייתי שחוט', כיון ששמעה שרה אמו כך, צווחה ולא הספיקה לגמור את הדבר עד שיצתה נשמתה" (קהלת רבה ט, ז).

אכן, יצחק נעקד על המזבח. אברהם שולח "אֶת הַמֵּאֲכָלֶת לְשַׁחַט אֶת בְּנוֹ", אך המלאך עוצר בעדו: "אַל תִּשְׁלַח יָדְךָ אֶל הַנֶּעֱר". זהו סיום "מאוסר" של הפרשה. המדרש שקראנו הופך את הסיום לטרגי. יצחק ניצול, אך שרה מתה. למה? למה הוסיפו החכמים סיום טרגי זה? כדי לענות על שאלה זאת אביא כאן את דבריו של רבי קלונימוס קלמיש שפירא הי"ד, הרבי מפיאָסְקָנָה, באחד מדרשותיו בגטו וורשה, ב-1942-1940. הרבי רשם את דבריו, שם אותם בכד, והטמין אותם במעמקי האדמה בגטו. אחרי המלחמה, מצא אותם פועל בעת הנחת היסודות לבניין שנבנה על תלי הבית שחרב. הכתבים הגיעו למכון ההיסטורי היהודי בוורשה ושם אותרו על ידי איש רב-פעלים בעלייה הלגלית והבלתי-ליגלית, ר' ברוך דובדבני. הכתבים שכוּנסו בספר "אש קודש", מהווים תעודה יחידה במינה בהגות היהודית.

בדרשה שנשא בשבת "חיי שרה", "מפרש" הרבי מפיאסצנה את מותה של שרה. שרה מייצגת את האם היהודיה, בגטו וברדיפות, בפיגועי התאבדות ובהתנכלויות בדרכים. הבן, לא

עלינו, איננו. הטרגדיה והכאב הם עצומים, ולמרות זאת דורשת היהדות משרה להחזיק מעמד. לבה של שרה סרב. הוא נשבר, ובשבר זה התבטאה מחאתו. וכך כותב הרבי: "שרה אמנו... שנתנה כל כך על לבה מעשה העקדה עד שפרחה נשמתה, לטובת ישראל עשתה! להראות לה' איך אי אפשר לישראל לסבול יסורים יותר מדי, ואפילו מי שבחמלת ה' נשאר חי, גם אחר יסוריו, מכל מקום חלקי כוחו ומוחו ורוחו נשברו ונאבדו ממנו." שרה, מוסיף הרבי, הייתה צדיקה, בחייה ובמותה, בנאמנותה ובמחאתה.

* * *

מה הייתה העקדה? תשובות רבות אפשריות. הרבה מהן נכונות. לכאורה, עומד אברהם בפני הוראה שרירותית. לא כך נתפסה העקדה בתודעתה של המחשבה היהודית. יצחק עלה לעקדה לא עבור ציווי שרירותי, אלא עבור אידיאלים. האמנם? מנין לנו? את התשובה לשאלות אלו אתן מפיו של אחד מבני בניו של אברהם, שעמד גם הוא בפני ניסיון העקדה, באושוויץ. סיפורו נמסר על ידי פליט שהגיע אחרי הגליות ונדודים רבים לשיקגו, הרב צבי הירש מייזליש. בהקדמה לספרו ההלכתי: "שאלות ותשובות מקדְשֵׁי השם", מספר לנו הרב מייזליש שבערב ראש השנה תש"ה, נערך מצוד ואחריו סלקציה על הנערים שאיכשהו הצליחו לשרוד במחנה. בלשונו של הרב מייזליש: "ואחרי הבחינה וצירוף הלו [הסלקציה] נשאר בדרך ארבעה עשר מאות נערים... ולקחו אותם תיכף בבלוק מבודד סגור ומסוגר עד יום מחר... ולא קבלו יותר שום אוכל ומשקה לפיהם, והשומרים הקאפויס עמדו על השער". יום המחרת היה כאמור יום ראשון של ראש השנה, והיה ברור "שלעת ערב יקחו את הנערים לבית המוקד". לרבים במחנה היו בנים אלה השרידים היחידים שנשארו לפליטה ממשפחותיהם והם ניסו להצילם. פדיון הבן "בזהב או מרגליות" שהצליח האב להגניב במחנה, פירושו שליחת נער אחר במקומו, שהרי הקאפוס היו אחראים למספר הכולל של הקרבנות. והנה, מספר הרב צ"ה מייזליש "ניגש אלי איש יהודי, שהי' נראה ליהודי פשוט... שאמר לי כדברים האלה: '...רבי! הבן-יחיד שלי, היקר לי מבבת עיני, נמצא שְׁמָה' בתוך הנערים הנדונים לשריפה, ויש בידי היכולת לפדותו; והיות שידוע לנו, בלי שום ספק, שהקאפוס יתפסו אחר במקומו, על כן, אני שואל מהרבי להלכה ולמעשה, לפסוק לי הדין על פי התורה אם אני רשאי לפדותו, וכאשר יפסוק כן אעשה".

רעדה אחזה את הרב מייזליש. הוא הסביר שאין באפשרותו לפסוק בשאלה כה חמורה, ללא ספרים, ללא התייעצות עם חכמים, וללא ישוב הדעת. בתוך תוכו היה ברור לו לרב שה"טכניקה" בה הקאפוס משתמשים, יצרה דילמה מוסרית איומה. הוא סרב לפסוק הלכה. אולם, האב בשלו: "רבי! אתם מוכרחים לפסוק לי כעת". היהודי הפציר, הרבי סירב, הפצרות

וסירובים אמר היהודי לרב בידיש: "משמע שאין אתה יכול להתיר לי..." הרב מתחנן ומוחה: "יהודי יקר, אינני אוסר ולא מתיר, אינני פוסק כלל... כאילו לא שאלת אותי כלל". אולם היהודי ענה לו בהתרגשות גדולה: "עשיתי מה שצויתי, שאלתי רב. אתה הרב היחידי כאן... היות ולא פסקת שמותר לי לפדות את בני, סימן שלא הצלחת למצוא היתר להתיר לי זאת. אחרת, וודאי היית מודיע לי שזה מותר. עבורי זה פסק דין..." היהודי הפשוט והתמים הזה לא פדה את בנו.

כידוע בראש השנה קוראים אנו על לידתנו של יצחק, ועל העקדה. והרב מספר שהיהודי היה כל היום "הולך ומדבר לעצמו ... כי אף שיש ביכולת בידו לפדותו עם כל זה אינו פודהו מחמת שרואה שהתורה לא התירה לו לעשות כזאת, ויהי חשוב לפני השם יתברך כעקידת יצחק אבינו שהיתה גם כן ביום ראש השנה". הרב מייזליש מסיים: והקב"ה "כינס את כל חיל שמיא [חיל השמים] ומשרתי מעלה, והשתבח והתפאר כביכול... ישראל אשר בך אתפאר". זאת העקדה באושוויץ, אחד הגילויים הנשגבים ביותר של המוסריות האנושית.

וכך חי עם ישראל, בין מוסר אבינו אברהם לתורת אמנו שרה.